

RODIČOVSKÝ KONFLIKT A ŠKOLNÍ ZÁTĚŽ STUDENTŮ GYMNÁZIÍ¹

MARTINA KOTKOVÁ, LENKA LACINOVÁ

Předkládaná studie se zaměřuje na zkoumání vztahu mezi rodičovským konfliktem a stresem ve škole u gymnaziálních studentů ve věku 15–18 let. Speciální pozornost byla věnována mediačnímu efektu vztahu k rodičům a moderačnímu efektu reprezentace rodiny. Studie vychází z kvantitativního designu a k získání potřebných dat byly použity dotazníkové metody. Mediační efekt vztahu k rodičům nebyl prokázán. Moderační efekt reprezentace rodiny byl potvrzen pouze u dívek: souvislost mezi pocitem ohrožení a celkovým stresem je signifikantní jen u těch dívek, které nemají nejvíce konstruktivní ani nejvíce destruktivní reprezentaci rodiny.

Klíčová slova: rodičovský konflikt, stres ve škole, reprezentace rodiny, emocionální náklaza

Úvod

Problematika rodičovského konfliktu je společensky aktuálním tématem, které poutá pozornost jak výzkumníků a psychologů, tak i médií. Hovoří se o vysoké míře rozvodovosti a o negativních důsledcích rozvodu pro manžele i pro jejich děti. Jak ale upozorňují Grych a Fincham (1990), konflikty mezi partnery se do jisté míry vyskytují ve všech manželstvích a je nepravděpodobné, že by všechny projevy partnerských neshod byly pro dítě stresující. Proto je důležité identifikovat takové rodičovské konflikty, které souvisí s potížemi dětí a dospívajících, případně takové proměnné, které vztah mezi konfliktem rodičů a potížemi jejich potomků zprostředkovávají. Stejný cíl si klade i tato výzkumná studie – popsat rodičovský konflikt tak, jak jej vnímá dospívající, sledovat jej v souvislosti se školním prostředím a zaměřit se na roli reprezentace rodiny při rodičovském konfliktu.

Předkládaná studie by měla přispět k rozšíření dosavadního teoretického rámce, ale zároveň mohou být zjištěné poznatky využity i v poradenské praxi. Například pracovníkům pedagogicko-psychologických poraden může znalost možných negativních důsledků, které plynou z rodičovského konfliktu, pomoci při tvorbě plánu, jak dítěti pomoci. Zároveň se tím otvírá prostor i pro práci s rodiči a jejich psychoedukaci.

¹ Studie vznikla v rámci řešení projektu Cesty do dospělosti: longitudinální výzkum vývojových trajektorií a prediktorů autonomie a identity (GAP407/12/0854).

Reprezentace rodiny

Dětská vnitřní reprezentace rodiny je definována jako přesvědčení a očekávání týkajících se vztahů v rodině, která plynou z minulých interakcí v rodině. Na základě minulých zkušeností, jak se k sobě lidé v rámci rodiny chovali, si dítě vytváří kognitivní schémata, skrze která rodinu aktuálně vnímá (Cummings & Davies, 1994). Podle Du Rochera Schudlichy, Shamira a Cummingse (2004) jsou tyto reprezentace stabilní v čase, protože nové informace jsou interpretovány ve shodě s minulými zkušenostmi a začleňovány tak do stávajících kognitivních struktur.

Součástí reprezentace rodiny jsou všechny vztahy v rodině, tedy partnerský vztah mezi manželi, vztah rodič–dítě i vztahy sourozenecké. Z těchto všech vztahů je ale právě rodičovský tím centrálním. Z této skutečnosti vyplývá, že rodičovský konflikt, a především jeho forma, jsou ústřední pro podobu reprezentace rodiny, kterou si dítě vytváří (Davies & Cummings, 2002). Reprezentace rodiny ovlivňuje emocionální jistotu dítěte a tím i jeho rozvoj.

Podle Daviese a Cummingse (2002) je vnitřní reprezentace rodinných vztahů zásadní pro porozumění souvislostem mezi rodičovským konfliktem a psychickými problémy dítěte. Například pokud se konflikt objeví ve vztahu, který je jinak vřelý a srdečný, bude mít na dítě jiný efekt než shodný konflikt probíhající mezi partnery s nedostatkem vzájemné lásky a pozitivní interakce. Je tak možné mluvit o konstruktivní a destruktivní reprezentaci rodiny. Destruktivní strategie řešení konfliktu, jako vzájemné obviňování, hostilita či ukončení hádky bez nalezení řešení, vede ke vzniku destruktivní reprezentace rodičovského vztahu a tím i destruktivní reprezentaci celé rodiny. Při zkoumání problematiky rodičovského konfliktu proto považujeme za centrální rozlišovat mezi destruktivní a konstruktivní reprezentací rodiny, kterou má dospívající utvořenou.

Teorie emoční jistoty

Problematika reprezentace rodiny úzce souvisí s teorií emoční jistoty, kterou navrhl Davies a Cummings (1994, 2002). V centru této teorie stojí emoce vzniklé při rodičovském konfliktu a to, jak rodičovské spory ovlivňují emoční jistotu dítěte. Autoři předpokládají, že význam, který dítě konfliktu připisuje, je významnou determinantou dětské reakce.

Tradičně pojímaná emoční jistota pramení ze vztahu mezi dítětem a pečující osobou (viz Bowlby, 1969), Davies a Cummings (1994) ale navrhují, že emoční jistota dítěte je také závislá na kvalitě rodičovského vztahu. Pokud bude dítě přítomné hostilitě a agresi mezi rodiči, naruší to jeho subjektivní pocit pohody a je pravděpodobné, že se začne strachovat o budoucnost svojí rodiny. Destruktivní rodičovský konflikt tak negativně ovlivňuje emoční jistotu dítěte, a tím může následně dojít ke vzniku jeho maladaptivních potíží.

Rodičovský konflikt a stres ve škole

Jakým způsobem ale může rodičovský konflikt ovlivňovat stres, který dospívající prožívá ve škole? Grych a Fincham (1990) uvádí, že rodičovský konflikt působí na dítě jako možný intenzivní stresor. Tento stresor se navíc objevuje v domácím prostředí, které by mělo plnit funkci bezpečného prostředí. Mechanismem, který dokáže vysvětlit přenos stresu z jednoho prostředí do druhého, je emocionální nákaza (*emotion contagion*).

Díky emocionální nákaze dochází k přenosu emocí z jednoho prostředí do druhého především u blízkých osob, mezi partnery nebo v rodině (Larson & Almeida, 1999). Převážně

se jedná o negativní emoce jako je úzkost, deprese či emoce spojené s distresem. Zjištěné výsledky se týkají přenosu emocí z domova do práce i z práce domů u partnerů, u dětí pak byl prokázán přenos stresu z rodinného prostředí do prostředí školy (Larson & Almeida, 1999). Davies a Cummings (1998) ve shodě s teorií emoční jistoty tvrdí, že rodičovský konflikt, který ohrožuje emoční jistotu dítěte či dospívajícího, ovlivňuje způsob, jakým bude dítě reagovat ve všech zátěžových situacích. Stres vznikající v rodině se tak může přenášet i do jiných oblastí, například do prostředí školy. Výzkumy (Xin, Chi, & Yu, 2009) skutečně potvrzují, že různé sociální systémy, např. rodina a škola, fungují společně a ovlivňují tak pocit pohody dětí a dospívajících. Mezi těmito systémy je často překryv v tom, co který systém dítěti či dospívajícímu poskytuje. Například jak rodina, tak i vrstevníci mohou být pro dítě zdrojem sociální opory, pozitivních emocí a pocitů blízkosti (Xin, Chi, & Yu, 2009).

Naopak ale i vrstevnické vztahy mohou představovat významný školní stresor. Výzkumné studie se většinou shodují na tom, že rodičovský konflikt negativně ovlivňuje vrstevnické vztahy dítěte a dospívajícího (např. David & Murphy, 2007; El-Sheik, 1994; Buehler & Welsh, 2009; Du Rocher Schudlich et al., 2004). Problémy, které se ve vrstevnických vztazích nejčastěji objevují, jsou sociální stažení nebo naopak agresivita. El-Sheikho (1994) ve svém výzkumu ukázala, že děti, které jsou častými svědky rodičovských konfliktů, mají tendenci vyhýbat se sociálních situacím, aby se uchránily před možnými konflikty. David a Murphy (2007) zase upozorňují na to, že se děti, které jsou častými svědky intenzivních rodičovských konfliktů, ve společnosti svých vrstevníků chovají agresivněji. Hádající se rodiče jsou pro ně špatným vzorem, jak se mají řešit problémy. Davies a Cummings (2002) ale upozorňují, že vyjádření rodičovského hněvu může pouze odrážet obecnější rodinnou tendenci vyjadřovat jak negativní, tak pozitivní emoce. Tato schopnost exprese emocí je pak u dětí spojena s vyšší mírou sociálních kompetencí, děti se naučí být citlivější a lépe chápat lidské emoce.

Další školní stresor, a to asi ten nejdůležitější, se týká školního prospěchu. V kontextu rodičovského konfliktu se ukazuje, že rodičovský konflikt často vede ke zhoršení školního prospěchu dětí (Lansford, 2009). Ghazarian a Buehlerová (2008) zjistili, že dospívající, kteří jsou vystaveni hostilním, intenzivním a nevyřešeným rodičovským sporům, mají významně horší známky. Mentální kapacita je využívána na vypořádávání se s rodičovskými spory, což vede k úbytku psychické energie. I po fyzické stránce je obtížné se vyrovnávat se stresorem, který převyšuje zdroje jedince (Byrne, Davenport & Mazanov, 2007). Pod stále přítomným stresem je pak obtížné se ve škole soustředit, což se samozřejmě odrazí i na výsledných znamkách.

Neighbors, Forehand a McVicar (1993) popisují, že někteří adolescenti mohou ale naopak používat zaměření na školní práci jako mechanismus zvládnání. Nesnadnou situaci v rodině se tak snaží kompenzovat svým zvýšeným úsilím ve škole a dosažením dobrých výsledků. Coiro a Emery (1998) ale ukazují, že výsledky výzkumů tuto kompenzační hypotézu většinou vyvrací.

Role reprezentace rodiny

Ve výzkumech se ukazuje, že konstruktivní/destruktivní reprezentace rodiny při rodičovském konfliktu ovlivňuje to, jakým způsobem dospívající na konflikt reaguje (Buehler, Lange & Franck, 2007; Du Rocher Schudlich et al., 2004). Ve výzkumu Buehlerové et al. (2007) bylo zjištěno, že při konstruktivní reprezentaci rodiny se při rodičovském

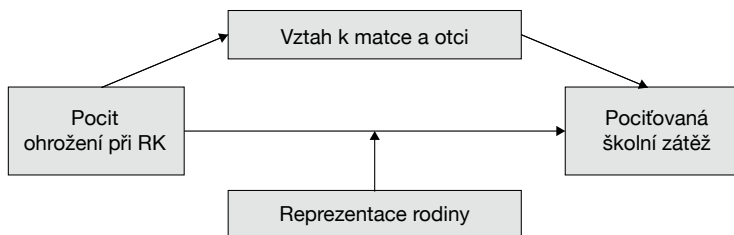
konfliktu objevuje u dospívajících menší množství potíží internalizovaného typu. Podle teorie emoční jistoty zabraňuje konstruktivní reprezentace rodiny ohrožení emoční jistoty dítěte či dospívajícího a působí tak jako protektivní faktor (Davies & Cummings, 2002). Pokud se rodičům daří i přes rozdílné názory udržovat konstruktivní reprezentaci rodiny a dítě jejich vztah vnímá jako milující, nemá o budoucnost svojí rodiny strach.

Cíl výzkumu

Cílem studie² je zmapovat souvislosti mezi percepcí rodičovského konfliktu a stresem pociťovaným ve škole v období adolescence, a to specificky u studentů gymnázií. Tyto souvislosti jsou zkoumány vzhledem k celkovému prožívanému stresu ve škole, do kterého patří jednotlivé oblasti školního stresu jako školní výkon, vztahy s učiteli a vrstevníky. Do termínu percepce rodičovského konfliktu jsou pak zahrnuty různé charakteristiky rodičovského konfliktu (frekvence, intenzita, řešení, pocit ohrožení, účinnost zvládnání, sebeobviňování a obsah). Ve shodě s Grychem a Finchamem (1990) a Daviesem a Cummingssem (2002) ale považujeme *pocit ohrožení při rodičovském konfliktu* za určující charakteristiku rodičovského konfliktu, která souvisí s potížemi dítěte, a bude proto stát v centru našeho zájmu. Základním předpokladem tohoto výzkumu pak je, že pocit ohrožení při rodičovském konfliktu souvisí s mírou pociťované školní zátěže.

Výzkum dále hledá odpovědi na otázky, zda působí reprezentace rodiny v tomto vztahu jako moderační proměnná (viz obr. 1) a zda existují nějaké rozdíly mezi chlapci a dívkami. Předpokládáme, že u jedinců s konstruktivní reprezentací nepovedou rodičovské konflikty k vyššímu stresu ve škole, že tedy bude konstruktivní reprezentace rodiny působit jako protektivní faktor.

Jak dále doporučují autoři jiných výzkumů (např. Cummings et al., 2006; Buehlerová et al., 2007; Ghazarian & Buehlerová, 2008), při zkoumání problematiky rodičovského konfliktu je vhodné zohlednit citovou vazbu k matce a otci, protože často slouží jako mediátor mezi rodičovským konfliktem a dětskými problémy internalizovaného i externalizovaného typu. Děti, které mají s rodiči lepší vztah, vnímají konflikt mezi rodiči jako méně ohrožující (Grych & Fincham, 2001). Z tohoto důvodu je součástí následujícího hypotetického modelu také citová vazba (zde reprezentovaná vztahem k otci a matce) (viz obr. 1).

Obrázek 1 Hypotetický model moderačního efektu reprezentace rodiny

² Jako součást obsáhlejšího výzkumného projektu v rámci diplomové práce Kotková, M. (2012). *Vnímání konfliktu mezi rodiči a školní zátěž dospívajících*. (Dostupné z https://is.muni.cz/auth/th/219822/fss_m/.)

Výzkumný soubor

Výzkumu se zúčastnilo 196 studentů gymnázií ve věku od 15 do 18 let (průměrný věk 16,6 let, $SD = 0,955$). Vzorek byl nerovnoměrný z hlediska pohlaví (34 % chlapců), proto byly veškeré analýzy prováděny odděleně pro dívky a chlapce. Vzhledem k danému tématu je důležitou charakteristikou vzorku rodinná situace. Ve společné domácnosti s oběma rodiči bydlelo 76 % respondentů.

Použité metody

Ke sledování rodičovského konfliktu byl použit dotazník *The Children's Perception of Interparental Conflict Scale (CPIC; Grych, Seid & Fincham, 1992)* a ke zjištění reprezentace rodiny byla využita část dotazníku *The Security in the Interparental Subsystem Scale (SIS; Davies, Forman, Rasi & Stevens, 2002)*. Obě zmíněné metody měří rodičovský konflikt tak, jak jej subjektivně vnímá sám dospívající. Vzhledem k předpokládanému vlivu vztahu s rodiči vyplňovali respondenti také inventář *The Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA; Armsden & Greenberg, 1987)*. Stres ve škole byl pak zjišťován pomocí dotazníku *The Adolescent Stress Questionnaire (ASQ; Byrne, Davenport & Mazanov, 2007)*.

Dotazník The Children Perception of Interparental Conflict (CPIC)

Metoda CPIC byla vytvořena Grychem, Seidem a Finchamem (1992) a jejím účelem je komplexně měřit rodičovský konflikt tak, jak jej vnímá dítě. Dochází tedy ke zohlednění kognitivního zpracování konfliktu dítětem i jeho pocitů. Prvotní cílovou skupinou byly děti ve věku 9 až 12 let, ale v pozdějších letech došlo k úpravám (Bickham & Fiese, 1997) a vznikl tak dotazník, který je vhodný i pro adolescenty.

Finální verzi tvoří 48 výroků, které respondenti posuzují podle pravdivosti jako *pravdivé* (1), *částečně pravdivé* (2) a *npravdivé* (3). Tyto výroky spadají do následujících škál: *frekvence* (jak často ke konfliktům dochází), *intenzita* (míra agresivních projevů při konfliktu), *řešení* (jakým způsobem je konflikt ukončen či vyřešen), *obsah* (zda je obsahem konfliktu dítě), *ohrožení* (zda dítě vnímá hrozbu plynoucí z rodičovského konfliktu), *účinnost zvládnutí* (jakým způsobem se dítě s konfliktem rodičů vyrovnává), *sebeobviňování* (zda dítě připisuje vinu za rodičovský konflikt sobě), *triangulace* (jakým způsobem dítě do rodičovského konfliktu zasahuje) a *stabilita* (vnímání stability příčin vzniku konfliktu). Reliabilita ve smyslu vnitřní konzistence i test-retest reliabilita byla u škál potvrzena. Také byla prokázána dobrá validita testu, když se ukázala souvislost mezi výsledkem testu a problémy internalizovaného a externalizovaného typu dospívajících (Grych, Seid & Fincham, 1992; Bickham & Fiese, 1997).

Lacinová, Michalčáková a Ježek (2009) vytvořili českou verzi testu a zároveň ověřovali její psychometrické vlastnosti. Autoři české verze vyřadili několik položek a celou dimenzi *stabilita* kvůli jejím sporným psychometrickým vlastnostem. Po provedené pilotáži byl dotazník ještě upraven do finální verze, která obsahuje 34 položek. Tato verze byla ověřena na vzorku 554 patnáctiletých respondentů. Vnitřní konzistence škál byla dobrá u všech škál, kromě dimenze *triangulace*, a proto byly do této dimenze zařazeny další tři položky. Konstruktová validita byla ověřena ve vztahu k depresivitě a percipované citové

vazbě k rodičům. Na základě zjištěných psychometrických vlastností metody je tedy možné shrnout, že česká verze metody CPIC je vhodným nástrojem pro měření rodičovského konfliktu v adolescenci.

Dotazník The Security in Interparental System (SIS)

Autory metody jsou Davies, Forman, Rasi a Stevens (2002), kteří vycházejí z teorie emoční jistoty (Davies & Cummings, 1994). Dotazník, který měří pocity dítěte při rodičovském konfliktu, obsahuje celkem 43 výroků, u kterých respondenti pomocí slovního vyjádření posuzují míru pravdivosti v posledním roce. Těmto slovním vyjádřením je následně přiřazena číselná hodnota: *velmi platí* (1), *docela platí* (2), *trochu platí* (3), *vůbec neplatí* (4). Exploratorní a konfirmatorní faktorovou analýzou bylo zjištěno sedm faktorů: *emocionální reaktivita*, *behaviorální deregulace*, *vyhýbání*, *zapojení*, *konstruktivní reprezentace rodiny*, *destruktivní reprezentace rodiny* a *vedlejší efekt (spillover)*. Podle autorů vykazuje SIS dostatečnou test-retest reliabilitu i vnitřní konzistenci. Validita SIS byla potvrzena na základě výpovědí rodičů o zjevných reakcích dítěte na konflikt a pomocí informací o problémech dětí s přizpůsobením.

SIS nemá ekvivalentní českou verzi, a protože původní verze dotazníku je v anglickém jazyce, bylo nutné výroky přeložit a ověřit jejich srozumitelnost a konzistenci škál v pilotáži. Pro účely našeho výzkumu byly použity jen dvě subškály, a to *konstruktivní reprezentace rodiny* a *destruktivní reprezentace rodiny* (celkem 8 položek). Pilotáž (N = 139; průměrný věk 16,9) srozumitelnost položek i vnitřní konzistenci škály potvrdila. V samotném výzkumu pak byly spojeny škály *konstruktivní* a *destruktivní reprezentace rodiny* do jedné, pojmenované *reprezentace rodiny*. Vhodnost tohoto kroku potvrdila faktorová analýza, která spojovala položky z daných škál do jediného faktoru, a zároveň i analýza reliability (Cronbachova $\alpha = 0,86$).

Dotazník The Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA)

Za konstrukt, který by pomohl přesněji definovat vztah k rodičům, byla zvolena citová vazba (*attachment*). Pro měření citové vazby k rodičům pak byla vybrána metoda *the Inventory of Parent and Peer Attachment* (IPPA; Armsden & Greenberg, 1987). Dotazník se skládá ze dvou částí, které zjišťují citovou vazbu k rodičům a kamarádům. Každou tuto část tvoří 25 položek, které spadají do tří dimenzí – *důvěra*, *komunikace* a *odcizení*. Respondenti pomocí slovního vyjádření (*nikdy nebo téměř nikdy*, *zřídka*, *někdy*, *často* a *vždy nebo téměř vždy*) vyjadřují míru, do jaké pro něj platí předložená tvrzení. Těmto vyjádřením je přiřazena číselná hodnota 1 až 5. Armsden a Greenberg (1987) na základě statistické analýzy potvrzují, že metoda IPPA dosahuje vysoké reliability a i validita byla ověřena. V českém prostředí byla IPPA použita ve studii Michalčákové, Lacinové, Bouši a Kotkové (2010) a Širůček s Lacinovou (2008) považují její psychometrické charakteristiky za uspokojivé.

V tomto výzkumu byly použity pouze položky z dimenze *důvěra* a to za účelem redukce množství položek v baterii dotazníků. Oprávněnost tohoto kroku byla ověřena i výzkumně: dimenze *důvěra* totiž v minulých výzkumech korelovala s celkovou citovou vazbou nejvíce (Michalčáková et al., 2010). Ostatně i samotní autoři metody, Armsden a Greenberg (1987) považují důvěru v problematice citové vazby za centrální.

Původní verze dotazníku IPPA nerozlišuje mezi citovou vazbou k matce a otci a v položkách je souhrnně uvedeno „rodiče“. Výzkumy (př. Buist et al., 2004) ale ukazují,

že citová vazba k matce a otci se liší a je dokonce možné mít k jednomu rodiči jistou a k druhému nejistou vazbu. Autoři metody, Armsden a Greenberg (2009), pak v revidované verzi zohledňují odděleně citovou vazbu k matce a otci. Na základě těchto důvodů jsme se rozhodli položit otázky samostatně pro každého rodiče zvlášť. Hodnoty Cronbachova alfa byly 0,927 u důvěry k matce a 0,957 u důvěry k otci a je tedy možné dané škály při analýze použít. Takto vysoká čísla ale indikují, že některé položky zde byly nadbytečné a ptaly se v očích respondentů na to samé.

Dotazník The Adolescent Stress Questionnaire (ASQ)

Autory metody *the Adolescent Stress Questionnaire* jsou Byrne, Davenport a Mazanov (2007). Jejich cílem bylo vytvořit metodu, která bude komplexně a kvalitně měřit stres, který zažívají dospívající. Výsledkem jejich snažení byla finální verze dotazníku, která obsahuje 58 položek, u kterých respondenti hodnotí, jak stresující pro ně byly v posledním roce. Respondenti vyjadřují tuto míru pomocí slovních vyjádření *vůbec*, *trochu stresující*, *středně stresující*, *docela stresující* a *velmi stresující*. Na základě odpovědí se vytvoří jak celkový skór, tak jednotlivé škálové skóry. Metoda ASQ obsahuje tyto subškály: *stres z domácího prostředí*, *stres ze školního výkonu*, *stres ze školní docházky*, *stres z romantických vztahů*, *stres způsobený vrstevnickým tlakem*, *stres z učitelů*, *stres z nejistoty ohledně budoucnosti*, *stres způsobený rozporem mezi školou a volným časem*, *finanční stres* a *stres z narůstající zodpovědnosti*. Z těchto škál byly pro náš výzkum vybrány ty, které se týkaly školního prostředí.³ U metody byla potvrzena dobrá test-retest reliabilita po jednom týdnu, dostatečná kritériální validita i uspokojivá vnitřní konzistence jednotlivých subškál, a to jak u původní australské verze (Byrne et al., 2007), tak i u verze použité v Norsku (Moksness, Byrne, Mazanov & Espnes, 2010).

Důvodem, proč byla zvolena tato zahraniční metoda, bylo, že se nepodařilo nalézt v českém prostředí metodu, která by mohla být považována za kvalitní reliabilní a validní nástroj pro měření stresu ve škole. Protože se jedná o metodu v angličtině, která pochází z mírně jiného kulturního prostředí, bylo nutné ji přeložit a ověřit srozumitelnost a relevanci jednotlivých položek v pilotáži (N = 139; průměrný věk 16,9). Faktorovou analýzou pak vznikly tři faktory: *výkon/prospěch*, faktor týkající se *vztahů s vrstevníky* a faktor *stres z vyučujících*. Vnitřní konzistence těchto pozměněných škál je dobrá (viz tabulka 1).

Tabulka 1 Hodnoty Cronbachova alfa u subškál ASQ

Subškála	Počet položek	Cronbachovo alfa (α)
Stres z výkonu/prospěchu	9	0,848
Stres z vrstevnických vztahů	8	0,809
Stres z vyučujících	7	0,707

³ Výše vyznačené podtržením.

Výsledky

Rodičovský konflikt

V rámci tohoto výzkumu jsme vzhledem k výzkumným předpokladům použili z dotazníku CPIC pouze škálu *ohrožení při rodičovském konfliktu*. Při ověřování vnitřní konzistence byla hodnota Cronbachova α mírně nižší než potřebná hodnota 0,7 ($\alpha = 0,68$). Vzhledem k tomu, že tuto škálu tvoří pouze pět položek, je i tak možné považovat zjištěnou hodnotu za dostačující. Základní popisné statistiky škály *ohrožení* ukazuje tabulka 2. U každého jedince byla vypočítána hodnota škály na základě zprůměrování všech položek, které do dané škály patří. Hodnota tak mohla nabývat velikosti od 1 do 3. Vyšší číslo pak znamená vyšší míru charakteristiky. Průměrná hodnota 1,38 tedy naznačuje, že se respondenti spíše necítí být rodičovskými konflikty ohroženi. Analýza rozdílů mezi muži a ženami ukázala, že se percepcie ohrožení podle pohlaví statisticky významně neliší.

Tabulka 2 Základní popisné statistiky škály *Ohrožení (CPIC)*

Subškála	Průměr	Std. dev	Min	Max	Zešikmení	Špičatost	Rozdíl $M \times \bar{Z}$
Ohrožení	1,38	0,428	1,20	3,00	1,276	1,176	0,764

Reprezentace rodiny

Popisné statistiky, které jsou uvedeny v tabulce 3, ukazují na normální rozložení škály *reprezentace rodiny*. Vzhledem k tomu, že respondenti v tomto dotazníku měli na výběr ze čtyř možností, rozpětí hodnot bylo od 1 (*souhlas*) do 4 (*nesouhlas*). Po transformaci vyjadřuje vyšší číslo vyšší míru dané charakteristiky. Z výsledků tedy vyplývá, že u respondentů v průměru převažuje konstruktivní reprezentace rodiny. Rozdíly mezi percepcí dívek a chlapců nebyly nalezeny.

Tabulka 3 Základní popisné statistiky *reprezentace rodiny (SIS)*

Subškála	Průměr	Std. dev	Min	Max	Zešikmení	Špičatost	Rozdíl $M \times \bar{Z}$
Reprezentace rodiny	3,19	0,713	1,00	4,00	-0,720	-0,188	0,271
Konstruktivní reprezentace rodiny	3,10	0,890	1,00	4,00	-0,784	-0,400	0,106
Destruktivní reprezentace rodiny	1,74	0,742	1,00	4,00	0,977	0,230	0,943

Vztah k rodičům

Základní deskriptivní statistiky vztahu k rodičům jsou uvedené v tabulce 4. Respondenti pomocí dotazníku IPPA vyjadřovali míru důvěry k rodičům na škále od 1 do 5. Vyšší hodnota znamená vyšší míru důvěry. Při pohledu na průměry je tak možné shrnout, že respondenti mají ke svým rodičům spíše pozitivní vztahy a důvěřují jim. Hodnota špičatosti u proměnné důvěra k matce indikuje, že se nejedná o normální rozložení. Rozdíly mezi chlapci a dívkami byly nalezeny pouze u *důvěry k otci*, hodnoty *důvěry k matce* se podle pohlaví nelišily. Na hladině 0,05 se ukázalo, že dívky pocítují v porovnání s chlapci k otci vyšší důvěru.

Tabulka 4 Základní popisné statistiky vztahu k rodičům (IPPA)

Subškála	Průměr	Std. dev	Min	Max	Zešikmení	Špičatost	Rozdíl M × Ž
Důvěra k matce	4,15	0,756	1,00	5,00	-1,316	2,459	0,212
Důvěra k otci	3,84	0,958	1,00	5,00	-1,063	0,860	0,022*

* $p \leq 0,05$

Stres ve škole

Tabulka 5 ukazuje základní popisné statistiky týkající se stresu ve škole. Škály byly vytvořeny identickým způsobem, jako v předchozích případech, tedy zprůměrováním všech položek. Možné rozpětí hodnot zde bylo od 1 do 5 (1 jako *nestresující*, 5 *velmi stresující*). Hodnoty zešikmení a špičatosti ukazují, že všechny škály mají normální rozložení. Podle výsledků zažívají nejvíce stresu studenti v oblasti *prospěchu a výkonu* a dále ve *vrstevnických vztazích*. Zároveň se v těchto dvou kategoriích a v celkovém stresu ukázaly signifikantní rozdíly mezi dívkami a chlapci. Dívky vyjadřovaly vyšší míru stresu.

Tabulka 5 Základní popisné statistiky stresu ve škole (ASQ)

Subškála	Průměr	Std. dev	Min	Max	Zešikmení	Špičatost	Rozdíl M × Ž
Stres celkový	2,30	0,597	1,04	4,04	0,334	-0,273	0,000**
Stres z výkonu/ prospěchu	2,89	0,806	1,11	4,67	-0,040	-0,741	0,000**
Stres z vrstev- nických vztahů	2,14	0,779	1,00	4,25	0,551	-0,422	0,021*
Stres z učitelů	1,93	0,646	1,00	4,57	1,079	1,341	0,064

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

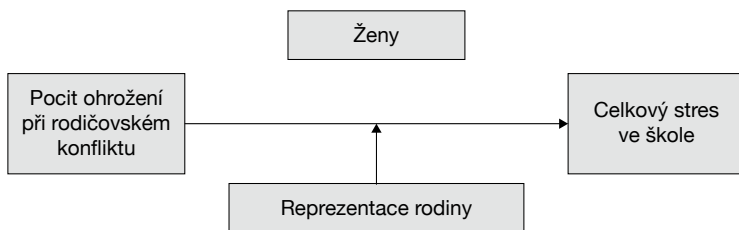
Mediační efekt vztahu k rodičům

Aby mohl být potvrzen či vyvrácen mediační efekt vztahu k rodičům, bylo nutné provést lineární regresi. Testování mediace proběhlo ve čtyřech základních krocích, jak to navrhuje Kenny (2012).

Analýza dat sice potvrdila vztah mezi pocitem ohrožení a školní zátěží a mezi pocitem ohrožení a vztahem k rodičům, ale souvislost mezi celkovou školní zátěží a vztahem k matce/otci signifikantní nebyla (0,066). Regresní analýza byla provedena jak pro celkovou školní zátěž, tak pro jednotlivé typy školní zátěže a přinesla stejné výsledky o neexistenci mediačního efektu vztahu k rodičům. Z tohoto důvodu je možné shrnout, že vztah k rodičům není v tomto výzkumu mediátorem mezi pocitem ohrožení při rodičovském konfliktu a školní zátěží u dospívajících.

Moderační efekt reprezentace rodiny při rodičovském konfliktu

Hypotézou bylo, že reprezentace rodiny moderuje vztah mezi pocitem ohrožení při rodičovském konfliktu a celkovým stresem ve škole. Byla proto provedena regresní analýza, která předpokládaný vztah skutečně potvrdila, ale pouze u dívek ($R^2 = 0,09$,

Obrázek 2 Potvrzený model moderačního efektu reprezentace rodiny

$\Delta R^2 = 0,05$, $\Delta F(1, 117) = 5,96$, $p < 0,05$). Ukázalo se totiž, že reprezentace rodiny skutečně ovlivňuje vztah mezi pocitem ohrožení a celkovým stresem (viz obrázek 2).

Při podrobnější analýze, jak zjištěný moderační efekt vypadá konkrétně, se ukázal zajímavý vzorec. Souvislost mezi pocitem ohrožení a celkovým stresem není signifikantní u dívek, které mají nejvíce konstruktivní reprezentaci rodiny, ale ani u těch, které mají nejvíce destruktivní reprezentaci rodiny. Korelace byla nalezena jen u té části dívek, které se pohybují kolem středu ($r = 0,37$; při signifikanci 0,004). Výsledným zjištěním tedy je, že u dívek, které nemají vyloženě konstruktivní nebo destruktivní reprezentaci rodiny,⁴ se ukazuje, že s vyšším pocitem ohrožení prožívají i vyšší celkový školní stres. V souladu s předpokladem o protektivní funkci konstruktivní reprezentace rodiny se předpokládaný model potvrdil, ale oproti očekávání se ukázalo, že i destruktivní reprezentace působí jako protektivní faktor.

Diskuze

Výzkum ukázal, že se respondenti sice s rodičovskými konflikty setkávají, ale necítí se jimi být příliš ohroženi. Navíc se jejich rodičům daří udržovat konstruktivní reprezentaci rodiny a dospívající se tak nebojí o budoucnost svojí rodiny. Rozdíly v percepci rodičovského konfliktu mezi chlapci a dívkami nebyly nalezeny a je tak možné shrnout, že vnímání konfliktu rodičů je nezávislé na pohlaví. Kde se ale rozdíl mezi chlapci a dívkami ukázal, byla oblast stresu ve škole – dívky vyjadřovaly vyšší míru celkového stresu i stresu z prospěchu a vrstevnických vztahů. Potvrdily se tak výsledky jiných výzkumů (např. Matud, 2004), kde dívky také udávaly vyšší míru stresu. Zůstává ale otázkou, jestli dívky skutečně vyšší míru stresu pociťují nebo zdali jsou jen otevřenější při sdělování svých pocitů. Svoji roli zde totiž mohou hrát genderové stereotypy, podle kterých může být vyjádření stresu či strachu považováno u mužů za slabost (Pierce & Kirkpatrick, 1992).

Ve shodě s výzkumy Buehlerové et al. (2007), Ghazarianové a Buehlerové (2008) a Buehlerové a Welshe (2009) bylo předpokládáno, že vztah s rodiči, reprezentovaný citovou vazbou, je mediátorem mezi rodičovským konfliktem a potížemi dítěte či dospívajícího. Zmíněné výzkumy zjistily protektivní funkci jisté citové vazby – v případě, že jedinci měli jistou citovou vazbu, nevedly rodičovské konflikty k potížím dětí a dospívajících. V tomto výzkumu se ale daný efekt neprojevil a proto je nutné se zamyslet nad

⁴ Ačkoli zde hovoříme o „vyloženě konstruktivní a destruktivní reprezentaci rodiny“, je nutné je takto vnímat pouze v rámci daného vzorku, tzn. respondenti, kteří v porovnání s ostatními dosáhli nejvyšší míry konstruktivní a destruktivní reprezentace rodiny.

možnými důvody. Jako možné vysvětlení se nabízí role věku a souvisejících copingových strategií. Buehlerová s kolegy (2007; 2008; 2009) zkoumala mediační efekty vždy na skupině dospívajících ve věku mezi 11 a 15 roky. Náš vzorek se ale pohyboval mezi 15 a 18 roky. Jak upozorňují Hanzlová a Macek (2008) v průběhu adolescence dochází k rozvoji strategií zvládnání. Dospívající se učí novým způsobům, jak reagovat na zátěžové situace. V pozdní adolescenci již tak mají repertoár strategií, které se jim osvědčily a které umí v krizových situacích používat. Pomocí těchto strategií se dospívající mohli naučit kompenzovat neuspokojivé vztahy v rodině.

Zároveň během dospívání dochází k citovému odpoutání od rodičů, ale také se výrazně rozšiřuje okruh osob mimo rodinu, které mohou adolescentovi poskytnout oporu (Scharf & Mayselless, 2007). Tím, že dospívající pociťuje podporu blízkých přátel, nepotřebuje se již v tak velké míře v krizových situacích obracet na rodiče. Podle Kobaka, Rosenthala, Zajace a Madsena (2007) je tento posun v citové vazbě od rodičů k vrstevníkům patrný až od pozdní adolescence. V rané a střední adolescenci zastávají primární pozici stále rodiče. Tato zjištění tedy skutečně mohou vysvětlit, proč nebyl v našem výzkumu nalezen mediační efekt citové vazby k rodičům – citová vazba k rodičům v období pozdní adolescence již nehraje tak významnou roli jako v dětství či rané adolescenci. Jako rozhodující faktor se tak jeví věk a vývojová úroveň.

Moderační efekt reprezentace rodiny byl v rámci provedeného výzkumu potvrzen, i když jeho vliv by mohl být na první pohled poněkud překvapivý. Efekt se projevil pouze u dívek a nabízí se tedy otázka, proč pouze u nich. Zároveň souvislost mezi pocitem ohrožení a celkovým stresem nebyla signifikantní u těch dívek, které měly nejvíce konstruktivní a nejvíce destruktivní reprezentaci rodiny. Naopak dívky, které se z hlediska reprezentace rodiny pohybovaly okolo průměru, prožívají s vyšším pocitem ohrožení i vyšší celkový školní stres. Jaká je tedy funkce konstruktivní a destruktivní reprezentace rodiny při konfliktu rodičů?

Zdá se, že konstruktivní reprezentace rodiny představuje podobně jako jistá citová vazba protektivní faktor. Přestože tedy dívky zažívají pocit ohrožení, neodráží se tento pocit na celkovém stresu prožívaném ve škole. Vzniklý pocit ohrožení je zcela přirozený, protože je znakem strachu o rodinu, která je vnímána jako kvalitní. U destruktivní reprezentace ale bude pravděpodobně platit jiný mechanismus. Destruktivní reprezentace rodiny znamená, že se v rodině při konfliktu objevuje vzájemné obviňování a hostilita, často bez naděje na nalezení řešení (Davies & Cummings, 2002). Pokud má jedinec utvořenou destruktivní reprezentaci rodiny, pocit ohrožení při konfliktu se již vůbec nemusí objevit, protože ve chvíli, kdy je rodina vnímána jako nekvalitní, konflikt ji už vlastně ani nemůže více ohrozit.

Signifikantní korelace mezi pocitem ohrožení a stresem ve škole byla tedy nalezena pouze u těch dívek, které neměly ani vyloženě konstruktivní, ani vyloženě destruktivní reprezentaci rodiny. Tyto dívky vyjadřovaly s vyšší mírou ohrožení i vyšší míru stresu a byl tedy potvrzen mechanismus emoční náказы, jak o něm hovoří Larson a Almeida (1999). Paradoxně se tak ukazuje, že jak konstruktivní, tak i destruktivní reprezentace mohou působit jako protektivní faktor. Oprávněnost tohoto vysvětlení mohou potvrdit výsledky výzkumu Buehlerové a Welshové (2009). V tomto výzkumu vykazovali jedinci s nejvyšší a nejnižší mírou jisté citové vazby k rodičům pouze malé množství negativních důsledků z vyšší míry zažívaných rodičovských konfliktů. Ačkoli zde byla proměnnou citová vazba k rodičům, podobnost mezi vazbou k rodičům a reprezentací rodiny je

nezpochybnitelná. Podle Daviese a Cummingse (2002) navíc reprezentace rodiny souvisí s reprezentací vztahu mezi rodičem a dítětem. Konstruktivní reprezentace rodiny je spojena s pozitivním vztahem mezi rodičem a dítětem, destruktivní se vztahem negativním.

Proč se ale daný vztah projevil pouze u dívek? Možné vysvětlení může nabídnout souhrnná studie Daviese a Lindsaye (2001), kde se ukazuje, že dívky vyjadřují při rodičovských konfliktech více problémů internalizovaného typu a chlapci zase externalizovaného. Pociťovaný stres ve škole je nesporně možné zařadit do potíží internalizovaného typu.

Limity výzkumu

Získaná data nevychází z experimentu nebo longitudinálního výzkumu a nemohou tedy poskytnout informace o kauzalitě zjištěných vztahů. Přestože existují určité indície z jiných výzkumů a logické předpoklady, tento výzkum nemůže kauzalitu potvrdit. Z tohoto důvodu by bylo velmi přínosné zrealizovat longitudinální výzkum, který by dokázal lépe osvětlit probíhající procesy a nastínit dopady rodičovského konfliktu z dlouhodobého hlediska. Také se nabízí úvaha, zda zjištěné souvislosti nebyly způsobeny současně jednou proměnnou. Např. pocity ohrožení při konfliktu rodičů by mohly být vyvolány sklonem k depresivnímu prožívání, který by mohl být příčinou také vyšší míry pociťovaného stresu.

Výrazným limitem tohoto výzkumu je pouze omezená možnost zobecnit výsledky na celou českou populaci dospívajících. Náš vzorek byl totiž specifický v tom, že se jednalo čistě o studenty gymnázií a nebyla tedy obsažena celá škála středních škol. Je možné, že by se míra stresu ve škole lišila právě podle typu střední školy (např. více stresu z výkonu/prospěchu na gymnáziích, nebo více stresu z vyučujících na středních odborných školách). Vzhledem k tomu, že byly nalezeny určité rozdíly mezi muži a ženami, doporučujeme, aby i v dalších výzkumech byly veškeré analýzy prováděny odděleně.

Při hodnocení použitých metod považujeme za trochu problematické použití dotazníku *the Adolescent Stress Questionnaire* (ASQ). ASQ není standardizován v českém prostředí a přestože byly v pilotáži i během výzkumu ověřovány některé psychometrické vlastnosti testu, nebyly ověřeny všechny (např. test-retest reliabilita), bylo by proto vhodné provést standardizaci na větším a heterogennějším vzorku.

Závěr

Jaké doporučení pro praxi pak vyplývá z těchto výsledků? Jak již bylo řečeno v úvodu, spory mezi rodiči existují ve všech manželstvích, je ale důležité, aby rodiče používali při hádkách takové strategie, které neovlivní negativně reprezentaci rodiny. Pokud se rodičům i přes konflikty daří vyjadřovat vzájemnou lásku, vřelost, respekt a naději, že bude konflikt společnými silami vyřešen, nedochází u dívek k nárůstu pocitu stresu ve škole. Reprezentace rodiny je tedy konstruktivní a vztahy v rodině jsou považovány za kvalitní. Dospívající se pak na základě této konstruktivní reprezentace nebojí o budoucnost svojí rodiny. Na druhou stranu se ale také ukazuje, že ve chvíli, kdy už je u dospívajících dívek dosaženo destruktivní reprezentace rodiny, nevedou rodičovské spory k nárůstu stresu ve škole. Pravděpodobně tak dochází k určité rezignaci a destruktivní rodičovské spory již nejsou považovány za něco nezvyklého.

LITERATURA

- Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427–454.
- Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (2009). *Inventory of parent and peer attachment (IPPA)*. Pennsylvania State University, College of Health and Human Development, Prevention Research Center. Dostupné z <http://prevention.psu.edu/pubs/documents/IPPAmanual0809.pdf>.
- Bickham, N. L., & Fiese, B. H. (1997). Extension of Children's Perceptions of Interparental Conflict scale for use with late adolescents. *Journal of Family Psychology*, 11, 246–250.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume 1: Attachment*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Buehler, Ch. Lange, G., & Franck, K. L. (2007). Adolescents' cognitive and emotional responses to marital hostility. *Child Development*, 78, 775–789.
- Buehler, C., & Welsh, P. H. (2009). A Process model of adolescents' triangulation into parents' marital conflict: the role of emotional reactivity. *Journal of Family Psychology*, 23, 167–180.
- Buist, K. L., Dekovic, M., Meeus, W. H., & van Aken, M. A. G. (2004). Attachment in adolescence: A social relations model analysis. *Journal of Adolescence Research*, 16, 826–850.
- Byrne, D. G., Davenport, S. C., & Mazanov, J. (2007). Profiles of adolescent stress: The development of the stress questionnaire (ASQ). *Journal of Adolescence*, 30, 393–416.
- Coiro, M. J., & Emery, R. E. (1998). Do marriage problems affect fathering more than mothering? A quantitative and qualitative review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1, 23–40.
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (1994). *Children and marital conflict: The impact of family dispute and resolution*. New York: Guilford Press.
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2002). Effects of marital conflict on children: recent advances and emerging themes in process-oriented research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 31–63.
- Cummings, E. M., Schermerhorn, A. C., et al. (2006). Interparental discord and child adjustment: prospective investigations of emotional security as an explanatory mechanism. *Child Development*, 77, 132–152.
- David, K. M., & Murphy, B. C. (2007). Interparental conflict and preschoolers' peer relations: The moderating roles of temperament and gender. *Social Development*, 16, 1–23.
- Davies, P. T. & Cummings, E. M. (1998). Exploring children's emotional security as a mediator of the link between marital relations and child adjustment. *Child Development*, 69, 124–139.
- Davies, P. T., Forman, E. M., Rasi, J. A., & Stevens, K. I. (2002). Assessing children's emotional security in the interparental relationship: The Security in the Interparental Subsystem scales. *Child Development*, 73, 544–562.
- Davies, P. T., & Lindsay, L. L. (2004). Interparental conflict and adolescent adjustment: why does gender moderate early adolescent vulnerability? *Journal of Family Psychology*, 18, 160–170.
- Du Rocher Schudlich, T. D., Shamir, H. & Cummings, E. M. (2004). Marital conflict, children's representations of family relationships, and children's dispositions towards peer conflict strategies. *Social Development*, 13, 171 – 192.
- El-Sheikh, M. (1994). Children's emotional and physiological responses to interadult angry behavior: The role of history of interparental hostility. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 22, 661–678.
- Ghazarian, S. R., & Buehler, C. (2008). Interparental conflict and academic achievement: An examination of mediating and moderating factors. *Journal of Youth Adolescence*, 39, 23–35.
- Grych, J. H., & Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267–290.
- Grych, J. H. & Fincham, F. D. (2001). *Interparental Conflict and Child Development: Theory, Research, and Applications*. New York: Cambridge University Press.
- Grych, J. H., Seid, M., & Fincham, F. D. (1992). Assessing marital conflict from the child's perspective: The Children's Perception of Interparental Conflict scale. *Child Development*, 63, 559–572.
- Hanžlová, M. & Macek, P. (2008). Zvládací strategie a styly dospívajících. *Psychológia a Patopsychológia Dieťaťa*, 43, 3–22.
- Kenny, A. D. (2012). *Mediation*. Dostupné z <http://davidakenny.net/cm/mediate.htm>.
- Kobak, R., Rosenthal, N. L., Zajac, K., & Madsen, S. D. (2007). Adolescent attachment hierarchie and the search

- for an adult pair-bond. In M. Scharf & O. Maysseless (Eds.). *Attachment in Adolescence: Reflections and New Angles* (pp. 57–72). San Francisco: Jossey-Bass.
- Lacinová, L., Michalčáková, R., & Ježek, S. (2009). Škála dětské percepce konfliktu mezi rodiči: Česká verze dotazníku pro adolescenty. *Československá Psychologie*, 55, 70–85.
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4, 140–152.
- Larson, R. W., & Almeida D. M. (1999). Emotional transmission in the daily lives of families: A new paradigm for studying family process. *Journal of Marriage and Family*, 61, 5–20.
- Matud, M. P. (2004). Gender differences in stress and coping styles. *Personality and Individual Differences*, 37, 1401–1415.
- Michalčáková, R., Lacinová, L., Bouša, O., & Kotková, M. (2010). Strachy a citová vazba k rodičům v období rané adolescence. *E-psychologie*, 4, 16–29.
- Moksnes, U. K., Byrne, D. G., Mazanov, J. & Espnes, G. A. (2010). Adolescent stress: Evaluation of the factor structure of the Adolescent Stress Questionnaire (ASQ-N). *Scandinavian Journal of Psychology*, 51, 203–209.
- Neighbors, B., Forehand, R., & McVicar, D. (1993). Resilient adolescent and interparental conflict. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63, 462–471.
- Pierce, K. A., & Kirkpatrick, D. R. (1992). Do men lie on fear surveys? *Behaviour Research and Therapy*, 30, 415–418.
- Scharf, M., & Maysseless, O. (2007). Putting eggs in more than one basket: A new look at developmental processes of attachment in adolescence. In M. Scharf & O. Maysseless (Eds.). *Attachment in Adolescence: Reflections and New Angles* (pp. 1–22). San Francisco: Jossey-Bass.
- Širůček, J., & Lacinová, L. (2008). Relationship with parents from the perspective of attachment theory. In Ježek, S., Lacinová, L. (Eds.). *Fifteen-year-olds in Brno, a Slice of Longitudinal Self-reports* (pp. 123–130). Brno: MU FSS.
- Xin, Z., Chi, L., & Yu, G. (2009). The relationship between interparental conflict and adolescents' affective well-being: Mediation of cognitive appraisals and moderation of peer status. *International Journal of Behavioral Development*, 33, 421–429.

INTERPARENTAL CONFLICT AND SCHOOL STRESS OF STUDENTS OF HIGH SCHOOLS

M. KOTKOVÁ, L. LACINOVÁ

ABSTRACT

This study is focused on examination of the relationship between interparental conflict and school stress of high school students in ages between 15 and 18 years. Attention was especially paid to the mediation effect of relationships towards parents and the moderation effect of representation of a family. This study is based on quantitative research design and questionnaires were used to obtain wanted data. The mediation effect of relationships toward parents was not found in the study. There was evidence of the moderation effect of representation in this study but only in girls. Statistic significance between feelings of threat and general school stress was found only in girls who did not show the most constructive and destructive representation of a family.

Keywords: interparental conflict, stress at school, representation of family, emotion contagion

ELTERLICHER KONFLIKT UND SCHULSTRESS BEI SCHÜLERN DES GYMNASIUMS

M. KOTKOVÁ, L. LACINOVÁ

ABSTRAKT

Die vorliegende Studie konzentriert sich auf die Beziehung zwischen elterlichen Konflikten und Stress in der Schule bei Schülern im Alter von 15–18 Jahren. Besondere Aufmerksamkeit wurde auf die vermittelnde Wirkung der Beziehung zu den Eltern und der vermittelnden Wirkung der Repräsentierung der Familie gerichtet. Die Studie basiert auf quantitativem Design und die notwendigen Daten wurden durch Fragebogen erhoben. Die Mediation der Beziehung zu den Eltern wurde nicht nachgewiesen. Die Moderation der Repräsentierung der Familie wurde nur bei Mädchen bestätigt: Die Beziehung zwischen dem Gefühl der Gefahr und dem Gesamtstress ist nur für die Mädchen signifikant, die nicht die meist konstruktive oder destruktive Darstellung der Familie haben.

Schlüsselwörter: Konflikt, Stress in der Schule, Repräsentierung der Familie, emotionelle Ansteckung

Mgr. Martina Kotková je studentkou doktorského studia vývojové psychologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Doc. Mgr. Lenka Lacinová, Ph.D., je výzkumnou pracovnící Institutu výzkumu dětí, mládeže a rodiny FSS MU a přednáší na Katedře psychologie FSS MU v Brně, e-mail: lacinova@fss.muni.cz.